

Danske småøer

Fremstillet til
prøveformål

Tekstsamling

Indhold

Sammenslutningen af Danske Småøer	3
Turisme på tre danske småøer	5
Anholt	5
Mandø	6
Femø	8
Erhverv og projekter på danske småøer	10
Erhvervsaktivitet på småøerne	10
Ø-pas	10
Ø-specialiteter	11
Grøn Boligaftale	11
Tre øboere fortæller	12

Sammenslutningen af Danske Småøer

Øerne i sammenslutningen

Sammenslutningen af Danske Småøer holdt stiftende generalforsamling i 1974 på Strynø. Sammenslutningen er 27 danske småøers interesseorganisation og er styret af øboere. Målet er at bevare og udvikle de små helårssamfund på øerne. Den øverste myndighed i organisationen er generalforsamlingen, som består af en valgt øbo fra hver af de 27 øers beboerforeninger. Fælles for øerne er, at de ikke er brofaste, ikke er selvstændige kommuner, og at de er helårssamfund, hvor der maksimalt må være 1.200 beboere. De mindste øer i sammenslutningen er Hjortø og Birkholm syd for Fyn med henholdsvis 8 og 10 beboere, mens den største ø er Orø i Holbæk Fjord med 968 beboere (år 2021).

Anledningen til stiftelsen var bl.a. en kommunalreform, hvor de sidste sogneråd blev nedlagt, og øerne mistede deres 'selvstændighed'. Man ønskede at etablere et talerør for øerne.

Affolkningen af øerne var begyndt at tage fart i 1960'erne, og i midten af 70'erne forudså en gruppe embedsmænd i en rapport, at ø-samfund på under 500 beboere indenfor en overskuelig fremtid ville blive affolket. Så det var disse udfordringer, man fra øernes side ville arbejde for at løse.

Fakta om Danmarks øer

Danmark har 1419 øer, hvoraf 443 er navngivne, og 78 er beboede. 27 af disse er medlemmer af Sammenslutningen af Danske Småøer, stiftet 1974, hvor man samarbejder om fælles ø-problemer som færgefart, vandforsyning, nødberedskab, skolebetjening m.m.

Kilde: <https://denstoreddanske.lex.dk/>, hentet 1. marts 2021

Befolkningsudviklingen

Den samlede ø-befolkning ser ud til at være stabiliseret de sidste 10-15 år. Men der er store forskelle øerne imellem. De øer, der har sværest ved at fastholde en helårsbefolkning, er øer med en kombination af lang sejltid, fravær af skole og ringe adgang til basal offentlig service. Derfor arbejder Sammenslutningen af Danske Småøer for, at de små ø-skoler bevares, ligesom der arbejdes for at få etableret passende lægedækning, så utryghed ikke tvinger folk til at flytte fra øerne. I perioden fra 2017-2019 har de små øer samlet set oplevet

en fremgang i befolkningstallet. En helt ny udvikling, som ikke er set siden 1960'erne.

Befolkningsmængden

Befolkningsmængden er forskellig fra ø til ø. På nogle øer udgør aldersgruppen 50+ mere end 70 % af befolkningen, mens andre øer synes attraktive for familier med småbørn, og børnenes andel af befolkningen her ligger over landsgennemsnittet. For alle de små øer gælder det, at gruppen af 18-34-årige er meget svagt repræsenteret. Måske ikke overraskende, da det jo for denne aldersgruppe gælder om at uddanne sig og opleve verden.

Kilde: Bearbejdet efter <https://danske-smaaoer.dk/om-os/fakta-og-historie/>, hentet 1. marts 2021

Konkurrencen om Årets Ø

Årets Ø blev første gang kåret i 2020. Alle danske øer uden fast broforbindelse kan ansøge og deltage i konkurrencen. Partnerskabet om kåringen af Årets Ø er indgået mellem Sammenslutningen af Danske Småøer, Forenet Kredit og Landdistrikternes Fællesråd. Det fælles ønske for partnerne er, at alle ønsker at gøre en aktiv indsats for at styrke sammenhængskraften i hele Danmark – også på de danske øer.

Initiativtagerne til kåringen af Årets Ø definerer hvert år et tema, og det er et krav til dette tema, at det er aktuelt. For at blive kåret til Årets Ø skal man have fokus på dette tema i ansøgningen. Komitéen for Årets Ø nominerer tre øer, der hver aflægges et besøg. Vinderen af Årets Ø modtager 50.000 kr. til relevante projekter samt 20.000 kr. som et bidrag til en kåringsfest. De to øvrige nominerede øer modtager hver en pris på 25.000 kr., som de kan bruge til udvikling af lokalsamfundet. Årets Ø bliver kåret hvert år i begyndelsen af juni.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://danske-smaaoer.dk/wp-content/uploads/2019/12/Ø-Posten-178-skaerm.pdf>, hentet 1. marts 2021

Turisme på 3 danske småøer

Anholt

Øen

Anholt, ø midt i Kattegat, ca. 50 km nordøst for Djursland; 22 km², 136 indbyggere (2021). Anholt hører til Norddjurs Kommune. Øen består af et morænebakkeland og et marint forland, Ørkenen. En stor del af øen, deriblandt hele Ørkenen, er fredet.

Turisme er øens vigtigste erhverv. Ca. 50.000 turister besøger årligt Anholt, og de bor på campingpladser eller i sommerhusene uden for Anholt by. Fiskeri er øens eneste primærerhverv, og fangsten sendes til Grenaa.

Kilde: <https://denstoredanske.lex.dk/Anholt>, hentet 26. februar 2021

Anholtfærgen

Færgen er en aktiv medspiller i øens største erhverv – turismen. Når turistsæsonen er på sit højeste, er der travlhed på færgen 'Anholt', der i juli måned alene transporterer 40 procent af årets totale antal passagerer. Små tre timers sejltid skal man indstille sig på, hvis man skal fra fastlandet til øen Anholt i Kattegat. Færgen er hjemmehørende på Anholt, hvorfra der som hovedregel er afgang om morgenens mod Grenaa med retursejlads om eftermiddagen. I forbindelse med helligdage og i turisthøjsæsonen er der dage med dobbeltture, og tidspunkterne varierer, da sejlplanen er tilpasset flere hensyn. Om søndagen afgår færgen fx først fra Anholt ved middagstid, så turister kan have formiddagen på øen. I ydersæsonerne og om vinteren er der som hovedregel slet ingen færgeafgange om onsdagen, lørdagen og søndagen. Og i april, når færgen dokkes, er øen uden færgeforbindelse en uge.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <http://www.co-sea.dk/anholt.69233.aspx>, hentet 1. marts 2021

Naturen

Ørkenen dækker 4/5 af øens areal og består af aflejringer fra istiden, hævet havbund og morænebakker. Ørkenen har altid været meget omtalt, da en række interessante arter af fx fugle, insekter og planter har deres foretrukne levested i den særegne natur. Ørkenen blev fredet allerede i 1939 og er et enestående naturområde i Danmark. Yderst på Anholts østspids ligger Totten. Området er fredet og må ikke betrædes af mennesker. Det er nemlig et sælreservat, hvor Danmarks største sækoloni med ca. 1.200 spættede sæler og enkelte gråsæler lever. Man kan kigge på sælerne i kikkerten fra observationshuset, som ligger lige ved Anholt Fyr.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <http://visitanholt.dk/naturen>, hentet 1. marts 2021

Mandø

Øen

Mandø, ø i Vadehavet¹ ud for Vester Vedsted sydvest for Ribe; ca. 8 km²; 33 indbyggere (2021). Mandø er omgivet af store vader og højsander, der er begrænset af Knudedyb mod nord og Juvre Dyb mod syd. Mandø By på den vestlige del af øen har kirke, kro, mølle og campingplads. Mandø Museum, Mandøhuset, er indrettet i et hus fra 1831 og viser et skipperhjem fra den tid.

Kilde: <http://denstoredanske.lex.dk/Mandø>, hentet 12. december 2020

Traktorbusser på Mandø

I sommerhalvåret krydser to traktorbusser dagligt vaden til og fra Mandø. Det kan anbefales at køre til Mandø med traktorbusserne. Det er i sig selv en stor oplevelse, og så kommer man til og fra Mandø i god behold. De to selskaber er stort set identiske, men deres afgangstider varierer.

¹ Et Vadehav er et område, der er dækket af vand ved højvande, mens der er tørt ved lavvande. De tørlagte områder kaldes vader.

Mandø Kro og Traktorbusser tager dig med til Mandø, en naturperle midt i Nationalpark Vadehavet. Turen til og fra øen er gennem vadehavet. Der er afgang fra Mandøvej 31, 6760 Ribe. Mandø Kro og Traktorbusser tilbyder også guidede gåture i Mandø by. På rundturen bliver der fortalt historier og anekdoter om Mandø og om livet på øen i gamle dage. Turen varer ca. 1½ time.

Mandøbussen har i mere end 30 år kørt gæster til og fra Mandø. Turen går gennem Nationalpark Vadehavet og er en helt unik oplevelse. Mandøbussen er en specialbygget traktorbus, som transporterer turister og fastboende til og fra vadehavsøen Mandø. Bussens afgangstider er afhængige af tidevandet (ved normalt højvande er der 1,75 meter vand over Ebbevejen), men i sommerhalvåret kører den 1-2 gange om dagen (om vinteren efter aftale). Der er afgang fra parkeringspladsen vest for Vester Vedsted, ved Vadehavscsentret. Turen varer ca. 40 minutter.

Mandøbussen arrangerer også køreture rundt på Mandø. Turen foregår i traktorbussen, så ældre og dårligt gående ligeledes kan se øen. Under turen bliver der fortalt om Mandøs historie, ø-liv, tidevandet, storme og meget mere. Turen varer ca. 35 min.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://www.visitribeesbjerg.dk/ribe-esbjerg/oplev-vadehavet/transport-til-mando>, hentet 1. marts 2021

Østerstur i Vadehavet

Man kan tage med en naturvejleder på østerstur og samle stillehavsoysters i Vadehavet. Det anbefales kun at samle østers på den kølige tid af året, dvs. at sæsonen starter midt i oktober, når vandtemperaturen er faldet, og går frem til foråret – til udgangen af april. Ved at fravælge de varmeste måneder minimerer man risikoen for at østersene indeholder giftige alger. At spise østers indsamlet i Vadehavet foregår på eget ansvar, uanset om man er på tur med en naturvejleder eller er ude på egen hånd.

Kilder: Lettere bearbejdet efter <https://www.visitribesbjerg.dk/ribe-esbjerg/planlaeg-ferien/oestersafari-i-vadehavet-gdk1111751>, hentet 1. marts 2021

Femø

Øen

Femø, ø i Smålandsfarvandet; ca. 11 km²; 112 indbyggere (2021). Moræneøen ligger i Lolland Kommune og har færgeforbindelse til Kragenæs på Lolland. Øen er tvedelt af en smal øst-vestgående dal og når i Issemose Bjerg på den sydlige del op på 22 meter over havets overflade. Jorden er frugtbar. Hovedparten af bebyggelsen på øen er samlet i landsbyerne Nørreby og Sønderby på øens midte, begge med et stjerneformet udskiftningsmønster. Et lille sommerhusområde ligger på øens østlige del.

Kilde: <http://denstoredanske.lex.dk/Femø>, hentet 13. december 2020

Femø Kvindelejr

Femø Kvindelejr blev første gang afholdt 1971. Ø-lejren var åben for kvinder og børn, dog måtte drenge over 12 år ikke deltage. Formålet med lejren var at være et forum for politiske drøftelser og et frirum for alle kvinder. Lejren er siden blevet afholdt hvert år og varer 8 uger. Femølejrene blev arrangeret og planlagt af Femøgruppen, der var en gruppe i rødstrømpebevægelsen. På lejren var der dog ingen formel ledelse. Større beslutninger blev taget i fællesskab på stormøder i lejren. Udover fælles madlavning og afslapning bestod aktiviteterne af kurser og workshops, der spændte fra selvundersøgelse til akademiske oplæg om kvindelitteratur og ligeløn.

I starten af 1980'erne var der mange diskussioner om lejrens fremtid. De drejede sig især om, hvorvidt lejren skulle blive ved med at være så politisk præget, og om hvor fælles lejrlivet skulle foregå. Det endte med, at det politiske indhold blev mindre og mindre, at der kom et øget fokus på personlig udvikling, og at Femøgruppen i 1984 løsrev sig fra rødstrømpebevægelsen og blev en selvstændig institution.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/femoe-kvindelejr-1971/>, hentet 1. marts 2021

Femø jazzfestival

I 2019 fejrede festivalen 50-års jubilæum, og dermed er Femø Jazz Festival en af landets ældste festivaler med overnatning. Festivalen voksede støt i 1970'erne, og Femø Kros lokaler blev for trange. Festivalen flyttede derfor til en naturskøn strandeng, hvor den også ligger i dag. Her kan gæsterne slå telte op eller parkere med campingvogne.

De seneste år har festivalen haft ca. 1.000 gæster, inklusive frivillige og musikere. Gæster og jazzmusikere fra ind- og udland besøger øen, og de fragtes alle til festivalen med færge. Femø Jazz Festival har rødder i den traditionelle jazz, og derfor er det hvert år musikere fra New Orleans, der udgør ét af hovednavnene og underviser de unge talenter på Femø Masterclass. De senere år er paletten blevet bredere inden for jazz-genren, når man kigger musikprogrammet igennem, dog uden at give slip på forkærligheden for den traditionelle jazz.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://femoejazz.dk/om-festivalen/>, hentet 1. marts 2021

Erhverv og projekter på danske småøer

Erhvervsaktivitet på småøerne

Det siger sig selv, at de små øer ikke har de store virksomheder, der kan tilbyde en bred vifte af jobmuligheder. Den erhvervsaktive øbo arbejder typisk med egen virksomhed eller i offentlige jobs som ansat på færgen, skolen, i kirken eller hjemmeplejen. Undtagelsen er dog øen Fur i Limfjorden, der har flere større virksomheder.

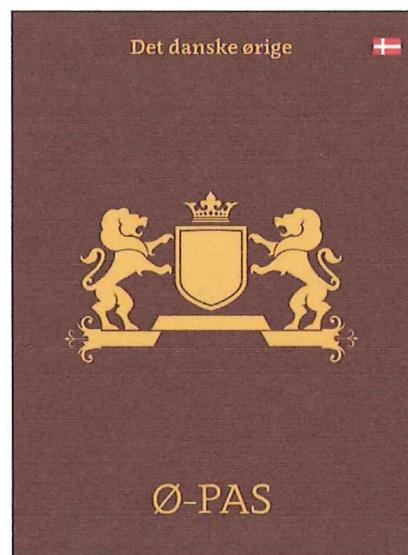
Traditionelle erhverv som landbrug, håndværk, handel og fiskeri spiller stadig en vis rolle på de små øer, ligesom der er jobs inden for turisme-erhvervet. Men stadig flere arbejder også som fx freelancejournalister, oversættere eller konsulenter. Der er i de seneste år kommet hurtigt internet på de fleste øer, og netop dette har været afgørende for, at flere nu arbejder som selvstændige fra en lille ø. Der er dog også mange øboere, der pendler – nogle med en aftale om delvis hjemmearbejdsplads. Hvis man skal sammenligne med pendlere andre steder, så bruger sjællændere ofte mere end en time på at sidde i bilkø for at komme til arbejde. Øboere pendler langt hyggeligere med færgen.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://danske-smaaoer.dk/bliv-oebo/erhvervsaktiv-paa-oeerne/>, hentet 1. marts 2021

Ø-pas

Ø-passet er et turismeprojekt hos Sammenslutningen af Danske Småøer, der ligner et pas og præsenterer 38 danske øer med færgeadgang.

I en hvid cirkel på den enkelte øs opslag i passet kan turisten fra en plade på havnen eller færgen gnide en silhuett af øen over i passet med en særlig pen og på den måde samle på ø-mærker. Denne gimmick er turisterne glade for og konkurrerer gerne med familie og venner om, hvem der har besøgt flest øer. I ø-passet vises hver ø med et kort, et foto, faktaoplysninger, lidt om hvad der kan ses og opleves på øen, samt en QR-kode, der viser hen til øens egen hjemmeside. Man kan hente det på ø-færger eller turistkontorer på øerne, så længe lager haves. Her er det gratis. Man kan også bestille Ø-passet og få det tilsendt mod et gebyr via hjemmesiden oepas.dk.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://danske-smaaoer.dk/turist/oe-pas/>, hentet 1. marts 2021

Ø-specialiteter

En lang række fødevareproducenter på de danske småøer har dannet Småøernes Fødevarenetsværk, som arbejder for at udvikle og markedsføre kvalitetsfødevarer fra øerne. Ø-specialiteter er et varemærke udviklet af Småøernes Fødevarenetsværk. Det er forbeholdt fødevarer af en særegen kvalitet og historik, udviklet og produceret af producenter på én af de 27 småøer spredt ud over Danmark. Produkterne er i vid udstrækning produceret og forædlet på øerne med det formål at skabe lokal identitet og jobmuligheder på øerne. Man kan finde spændende produkter som øl, most, cider, syltetøj, lam og kvæg fra friland, saft, grøntsager og meget mere.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <https://danske-smaaoer.dk/turist/oe-specialiteter/>, hentet 1. marts 2021

Grøn boligaftale

I projektet *Nye naboer – mere ø-liv* havde Sammenslutningen af Danske Småøer sammen med LAG Småøerne, der er småøernes lokale aktionsgruppe, fokus på boligsituationen på småøerne. Udgangspunkt var, at det ikke nyttet med bosætningskampagner, branding m.m., hvis der ikke er ledige, anvendelige boliger på øerne. Projektet viste bl.a. et behov for flere lejeboliger, som kan være attraktive for potentielle tilflytttere, der ikke er parate til at købe en bolig.

I 2020 indgik regeringen en grøn boligaftale med en række partier i folketingset. En del af aftalen retter sig mod ”småøerne og fire ø-kommuner”. Denne ø-boligpakke indeholder tre elementer, som skal fremme de almene boliger på småøerne: 1) tilskud til nye boliger, 2) tilskud til huslejenedsættelse og 3) mere fleksible regler for finansiering af almene boliger.

Kilde: Lettere bearbejdet efter <http://lag-smaaoerne.blogspot.com/2020/11/boligtiskud.html>, hentet 1. marts 2021

Tre øboere fortæller

Danielle Aubert, Fejø

Vi kommer fra Toulouse i Sydfrankrig. Vi ville flytte til København, fordi min mand fik arbejde der, men vi kunne ikke finde en bolig. Vi endte med at flytte til Maribo, men der faldt vi aldrig rigtig til. En dag mødte jeg en anden fransk kvinde, og hun boede på Fejø. Hun inviterede os til at komme over på øen. Først var jeg lidt bekymret og tænkte: "Wow, hvor langt væk er det? Man skal jo med færge". Men vi blev positivt overraskede, da vi besøgte Fejø. Vi besøgte også skolen, og jeg tænkte, at Fejø var et helt vidunderligt sted.

At lære det danske sprog

Vores søn Michel havde udfordringer i børnehaven i Maribo, da han havde svært ved dansk, og han nærmede sig skolealderen. Det ville være perfekt for Michel at starte i Fejø Skole, da klasserne er små, så læreren bedre kunne holde fokus på at lære ham dansk. Så vi besluttede at prøve at flytte til Fejø, og vi fandt hurtigt et hus at leje og har været fejøboere siden. Michel går nu i 1. klasse på skolen på øen, mens lilleøster Sophie går i børnehaven. Begge børn er ved at være gode til dansk. Jeg går på sprogskole og fik startet et sproghold på Fejø i foråret. Der er faktisk mere end 15 forskellige nationaliteter her på øen. Og så går jeg også til dans på øen, for man lærer bedst et nyt sprog ved at komme ud blandt lokale. Jeg er uddannet fysioterapeut og venter på, at min franske uddannelse bliver godkendt i Danmark. Når det sker, vil jeg starte op som selvstændig – og gerne her på Fejø.

Lisbeth Hansen, Strynø

Vi bor tre generationer her på Strynø. Min mand, Thor, og jeg bor i en tidligere landejendom, og vores søn og svigerdatter, Lars og Louise, bor kun tre minutters gang herfra med vores barnebarn, Niklas. Det var meget spontant, at vi alle besluttede at flytte herover. Vi havde længe snakket om, at der skulle ske noget nyt i vores liv, og da vi for nogle år siden var på sejltur med et stop på Strynø, satte det for alvor gang i drømmen om ø-liv, og heldigvis var vores søn og hans familie med på ideen.

Udfordringer ved flytningen

Ikke alt var dog lige let ved at flytte. Heldigvis hjalp Strynøs bosætningsgruppe os fra starten. De svarede på vores spørgsmål, og det var også dem, der bakkede os op, da vi fik problemer med at optage boliglån. Bosætningsgruppen på Strynø kunne nemlig anbefale et realkreditinstitut, som ville låne os penge, og så kunne vi købe det hus, vi ville.

Dorte Sørensen, Omø

Jeg er vokset op på Omø, men jeg flyttede derfra som 16-årig for at uddanne mig. I 2016 flyttede jeg sammen med min mand og vores datter fra Vesterbro i København til lærerboligen på Omø Skole, hvor jeg fik et vikariat som lærer. Det skulle bare være midlertidigt, og så skulle vi tilbage til storbyen. Sådan gik det imidlertid ikke. I dag er vi som 36-årige nemlig flyttet i et lille hus på øen. Vi har købt grunden ved siden af, hvor vi er i gang med at etablere en have. Vi har fået en lille søn, og min mand har startet eget firma på øen. Der er gang i den.

Tilbage til Omø

Måske lå det alligevel i kortene, at Omø skulle blive mit hjem som voksen. For min mor vendte også hjem til Omø efter en periode væk fra øen:

Min mormor flyttede til Omø med min mor i starten af 1970'erne. De boede på den lokale restaurant, som min mormor drev. Min mor flyttede siden til Norge, hvor hun blev gift og fik min søster og mig. Mine forældre blev dog skilt, og jeg flyttede derfor fra Oslo til Omø sammen med min mor og søster i 1984, da jeg var to år. På det tidspunkt boede vi fire generationer herovre. Min søster og jeg, vores mor, mormor og hendes forældre, mine oldeforældre, der også havde valgt at slå sig ned her. Så vi er en familie af tilflyttere. Jeg flyttede fra øen som teenager for at starte på gymnasiet i Slagelse i 1998, og senere studerede jeg i København. Men nu er jeg altså tilbage på min barndoms ø.

Teksterne er inspireret af teksterne på <https://danske-smaaoer.dk/bliv-oebo/moed-en-oebo/>, hentet 1. marts 2021

